

כח הדיבור / 'לפום צערא אגרא' / מעלת וחובת עסק התורה / ההכנה לקראת ראש השנה / 'ככל היוצא מפיו יעשה' / עשרה איסורים התלויים ב'דיבור'

פרשת נדרים

בעזרת ה' יתברך, נראה היום כדרכנו ללמוד כמה לימודים מענייני הפרשה והזמן. פרשת השבוע פרשת מטות. 'וידבר משה אל ראשי המטות לבני ישראל לאמר, זה הדבר אשר ציוה ה'. איש כי ידור נדר לה', או השבע שבועה לאסור איסור על נפשו, לא יחל דברו, ככל היוצא מפיו יעשה. ואשה כי תידור נדר לה', ואסרה איסור בבית אביה בנעוריה' (במדבר ל ב-ד). וכאן מתחילה התורה לבאר את כל פרטי הלכות 'נדרים', מה הדין של אשה שנודרת נדר, ובעלה שומע ומפר ומקים, צריכה סליחה 'וה' יסלח לה' (שם ו), וכל שאר פרטי הלכות נדרים אנחנו לומדים כאן בפרשת נדרים.

כח ה'דיבור' של האדם להחיל קדושה ואיסורים

כאן בפרשה אנו רואים כמה גדול הוא הכח של ה'פה', הכח של ה'דיבור'. אדם אומר 'מילה' אחת, וכבר נעשה קדוש, כבר מחיל 'איסור'. אומר 'קונם' כיכר זה עלי', 'אני נודר שלא אוכל מהכיכר הזה', 'כיכר זה יהיה בנדר עלי', הרי זה נאסר עליו באכילה, ואם אוכל לוקה. אמר 'זה הקדש' (סך הכל שני מילים), חל על זה קדושה. אם נהנה מזה, חייב להביא קרבן, כי הוא 'מועל'. זה כח הדיבור. אותו דבר מצינו שאם אדם נותן 'פרוטה' לאשה, ואומר לה, 'הרי את מקודשת לי' (ארבע מילים בסך הכל), הרי היא מקודשת לו, ודינה כ'אשת איש'. זה הכח הטמון ב'דיבור' של האדם.

'לפום צערא אגרא'

משנה ידועה היא בסוף מסכת אבות (סוף פ"ה): 'בן הא הא אומר, לפום צערא אגרא'. (בזה מסתיימת מסכת אבות). והפירוש הפשוט, פירוש המילים של התנא, 'לפי הצער - השכר', כך זה בכל מצוותיה של תורה. לפי הצער שאדם טורח ומצטער, כך יקבל שכרו. כשאדם מקיים מצוה וזה הולך לו עם קשיים רבים, ועם צער, יש לו כל מיני הפרעות ועיכובים, אם רוצה לבוא לשיעור תורה, לקביעות עיתים לתורה, צצים לו עיכובים רבים, בשביל שיבוא ללמוד תורה צריך שיהיה לו כמעט נס 'קריעת ים סוף', ועם כל זה הוא משתדל ובא לבית המדרש, קובע עיתים לתורה, הרי שהשכר שלו לא יהיה קל ו'דל', אדרבא, לפי גודל הצער שיש לו בקיום המצוה, כך מעלת המצוה, 'לפום צערא אגרא'. לשון המדרש באבות דרבי נתן (פ"ג משנה ו), "טוב לו לאדם דבר אחד בצער ממאה בריוח", מצוה שמקיים מתוך קשיים, ערכה ואיכותה שווה למעלה ממאה שלא בצער. וגדולה מזו אמרו במדרש שיר השירים רבה (פ"ח סט"ז) הלומד תורה בצער נוטל /אלף שלא בצער. זה הפשוט הפשוט בדברי התנא 'לפום צערא אגרא'.

לפי ה'פה' של האדם נקבע שכרו ועונשו

ראיתי מובא (תולדות יעקב יוסף פרשת צו אות ב) בשם רבי ברוך מב'בו' דצ"ל, (היה נכדו של ה'בעל שם טוב' דצ"ל), שהוא פירש דברי התנא, לפי הנושא שאנו מדברים עליו. בארמית 'לפום' פירושו 'פה', (בכמה מקומות בגמרא כשרוצים לומר בארמית 'פה' אומרים 'לפום', כמו במסכת שבת סז: ועוד), זה הביאור בדברי התנא, 'לפום צערא אגרא', לפי ה'פה' של האדם - כך צערו וכך שכרו. לפי ה'פה' של האדם, ייקבע ה'אגרא', השכר שלו. כמה שכר טוב אדם יכול ליטול בשביל ה'פה' אם הוא יושב ועמל ועוסק בתורה. אין לשער ואין לתאר כלל את השכר הגדול שלו.

'אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי'

אם הוא יושב ולומד, אשריו ואשרי חלקו, כיון שבשעה אחת שאדם יושב ועוסק בתורה מקיים 382,000 מצוות עשה גמורות, מדאורייתא. בדיוק כמו 'תקיעת שופר' או אכילת 'מצה' ליל פסח (ע' שנות אליהו ריש פאה, ותורת הבית פ"ב). והוא מקיים את העולם. כי ה'מעמיד' של ה'בריאה' כולה זה 'תלמוד תורה'. הגאון ר' חיים ואלאז'ין זצ"ל בספרו נפש החיים ארבע פעמים חוזר ומדגיש את היסוד הזה (נפש החיים שער א פרק טז, שער ד פרק יא, ופרק כה ופרק כו), שאם היה העולם פנוי מהתכוננות עם הקודש בתורתנו הקדושה, היה העולם וכל הבריאה כולה חוזרת ל'תהו ובהו', הכל היה מתבטל. 'אם לא בריתי יומם ולילה, חוקות שמים וארץ לא שמתי' (ירמיה לג כה), זה לא 'דרוש', זה ביאור המילים, 'חוקות שמים וארץ' זה כל מה שהקב"ה הטביע ב'בריאה' את חוקי ה'טבע', הכל היה מתבטל. מי שמעמיד את כל ה'בריאה' כולה זה עמלי התורה שעוסקים בתורה.

'אם ראית את הבריות שנתייאשו ידיהן מן התורה מאד - עמוד והתחזק בה ואתה מקבל שכר כולם'

לימד אותנו התנא רבי שמעון בר יוחאי בירושלמי מסכת ברכות (סוף פ"ט): **'אם ראית את הבריות שנתייאשו ידיהן מן התורה מאד - עמוד והתחזק בה ואתה מקבל שכר כולם'**. על הדור שלנו הוא כיון. 'אם ראית דור שנתייאשו ידיהן מן התורה מאד', לא לומדים כמו שפעם למדו, מתרשלים ומתעצלים בכל מיני תירוצים, בדור כזה 'עמוד והתחזק בה, ואתה נוטל שכר כולם', כשאתה יושב ולומד, מלבד השכר הגדול שמגיע לך על עסק התורה, בנוסף לזה אתה לוקח את השכר של כל אלה שבטלים מהלימוד. כל אחד יעשה חשבון, כמה יהודים יש בעולם, וכמה מתוכם יש שהם לומדי תורה, ויחלק מספר הלומדים על מספר היהודים, ויראה שיש קרוב לאלף בטלים על כל אחד שלומד (בערך). אדם שיושב ולומד בשיעור תורה במשך שעה, השכר שלו זה לא רק 382,000 מצוות, אלא להכפיל אותם כפול כנגד כל האלף הבטלים כנגדו.

'לפתח חטאת רובץ'

וכן להיפך, 'לפום צערא - אגרא', לפי ה'פה' נקבע ה'שכר', ואם לא משגיח על ה'פה' שלו כראוי, מגלגל על עצמו הרבה צרות וצער, (מינים ממינים שונים ומשונים). אוי לו ואבוי לנפשו. הקדמונים (ע' תולדות יעקב יוסף פרשת וירא עמוד פט) ביארו את הפסוק 'לפתח חטאת רובץ' (בראשית ד ז), שדרכו של היצר לשכון ולעמוד על ה'פתח' של האדם, שזה ה'פה' שלו, כיון שהיצר הרע הוא 'סוחר ממולח' מאד מאד¹, והוא יודע באיזה מקום לעמוד, 'לפתח חטאת רובץ', הוא עומד על ה'פה' של האדם. כיון שמה'פה' של האדם הוא יכול להרוויח הרבה רווחים טובים. כי זה 'קל', כל אחד אוהב לדבר, ה'לשון' של האדם אינה מתעצלת אף פעם. [א"ה: ראה דברי רבינו שליט"א בקונטרס מגיד דבריו ליעקב ח"ח (פרשת ויגש תשע"ט, עמוד לב הערה יא). ע"ש]. ולכן ה'יצר' קובע את משכנו שם. כי יש כל מיני אופנים של איסור, (ובחמש נזכיר עשרה דוגמאות של 'איסורי פה', שהאדם חלילה יכול להכשל בהם על ידי ה'פה' שלו, אם הוא לא מקפיד לפקח ולהשגיח כמו שצריך). ועל כן צריך להיזהר ולהשגיח מאד על ה'פה'. לדאבוני הרב, רואים אנו את גודל הגזירות, ואין מי שיבטל אותם, רק ה'פה'. אין כוחם של ישראל אלא בפה (מדרש תהלים מזמור כב). וה'פה' צריך שיהיה 'פה קדוש'.

ראש השנה קרב ובא

ובפרט שאנחנו מתקרבים ליום הדין 'ראש השנה'. זה כבר קרוב מאד, זה לא רחוק. עוד כמה ימים מסיימים את חודש תמוז. 'ראש השנה' מתקרב ובא. במה צריכים לעמוד ולהתחזק, במה להיאחז? 'לפום צערא אגרא'. בשני השטחים, גם ב'שמירת הפה' מ'איסור', וגם בריבוי עסק התורה, בכמות ובאיכות.

'לא יחל דברו - ככל היוצא מפיו יעשה'

בפרשה שלנו התורה מדגישה את הענין של ה'דיבור', 'לא יחל דברו' (במדבר ל ג), 'יחל' פירושו לשון 'חולין', לא יעשה את דיבורו

הוא 'חכם להרע', וכלשון ה'מסילת ישרים' (פרק ב) שהיצר הוא "מלומד בערמוניות".

¹ 'מלך זקן וכסיל'.

אמנם הוא 'מלך זקן וכסיל' (קהלת ד יג), אבל יש לו 'ויתק' של חמשת אלפים שנה, ויש לו 'נסיין' עם מליניו אנשים, והוא ידוע ומכיר את כל ה'תחבולות' וכל ה'עצות',

‘חול’. אם הוא נשבע, אם הוא נדר נדר לה, הוא צריך לעמוד בדיבורו, לא יחל דברו, לא יחלל דברו (רש"י שם), לא יבטל פתגמי (תרגום אונקלוס שם), את הדיבור שהוא הוציא מפיו, לא יבטל ולא יחלל, ככל היוצא מפיו יעשה. ואם יש פה קדוש, לא יחל דברו, ממילא באה ההבטחה ככל היוצא מפיו יעשה. וזה הבטחה לכל אחד מאיתנו, כך לימדו אותנו רבותינו (ע' ספר חסידים ס"ס מז, ובנוסף שהוצאת מקיצי נרדמים סי' תתשעה וע"ש ס' ערה, ראשית חכמה שער הקדושה סוף פרק יב, חומת אנך פרשת מטות אות ב, קדושת לוי פרשת מטות, חיים עד העולם סוף סוטה, אורחות יושר פרק כו), שאם אדם ישגיח - לפי כל פרטי ההלכה - על פה קדוש, יתקיים בו הבטחה ככל היוצא מפיו יעשה.

גם דיבור שאינה בגדר ברכה משפיע ופועל

וזה לאו דוקא ב'ברכה' שמברך, אלא כל דיבור שיוצא מפיו מוכרח לפעול ולהתקיים. בגמרא מסכת סנהדרין (נט ס"ב) מובא עובדא על אחד מחכמי התנאים, רבי שמעון בן חלפתא, שהיה הולך בדרך, ובשעה שהיה מהלך בדרך פגעו בו אריות, באו והתקרבו אליו, (אדם צריך לתאר לעצמו איך הוא מרגיש כשהוא רואה אריה אחד.. על אחת כמה וכמה שניים כנגדו..), וכל אחד מבין בשביל מה הם באים ומתקרבים אליו.. הם לא באו להגיד לו 'שלום', הם באו רעבים. אמר רבי שמעון בן חלפתא: 'הכפירים שואגים לטרף לבקש מאל אכלם' (תהלים קד כא), 'ריבוננו של עולם, הכפירים הללו רעבים, למה שיאכלו אותי? יש פרנסה אחרת, שהקב"ה ישלח להם!', וכך היה, אומרת הגמרא נחיתו ליה תרתי אטמתא, ירדו לו מן השמים שני אטמתא, שזה שני ירכיים, הביא ל'כפירים' הללו את ה'בשר' הזה, 'בהשגת הבר'ק' של השמים. אכלו ירך אחד, שבעו והותירו, נשאר הירך השני, לקח את זה והביא את זה לבית המדרש, ושאל, 'האם בשר זה כשר לאכילה או לא', מי שחט את זה וכו', אמרו לו 'אל תדאג, אין דבר טמא יורד מן השמים', אם שלחו את זה מהשמים, זה כשר בהכשר של 'בית דין של מעלה'.

והרב חיד"א ע"ה (מראית העין סנהדרין שם) מדקדק, הרי בגמרא לא אמרו שהוא עמד /בתפלה ובתחנונים, 'ריבוננו של עולם, באו אריות רוצים לטרוף אותי, הגיעו מים עד נפש, תעזור לי', סך הכל אמר את הפסוק 'הכפירים שואגים לטרף לבקש מאל אכלם', ומיד ירדו לו שתי חתיכות בשר מן השמים ונתן אותם לאריות. כי זה 'פה קדוש'. פה קדוש - פועל מציאות. אפילו 'תפלה' לא צריך. אדם שקידש את פיו, לא חילל אותו, יש לו את ההבטחה, 'ככל היוצא מפיו יעשה'.

פה קדוש - פועל מציאות

אם אדם מצידו טורח ומשתדל באמת לשמור על פה אמת, על פה קדוש, מן השמים לא יכשילו אותו. לא ייתכן שהוא יאמר איזה דבר וזה לא יתקיים. פה קדוש פועל מציאות. וזה לא מופקע מאיתנו, כל אחד מאיתנו ישתדל בזה, ילמד הלכות 'שמירת הלשון' על כל המסתעף (וכמו שנראה עוד בהמשך), זה מתחלק לפרטים ופרטי פרטים, אבל על ידי קביעות הלימוד בהלכות אלה, ילמד לצמצם בדיבורים אסורים, עד שבמשך הזמן יתעלה להגיע למדרגה של 'פה קדוש', וככל היוצא מפיו יעשה. כל דבריו יתקיימו. כל אחד 'בר הכי' לזה, צריך שישתדל לא לחלל את הדיבור שלו, ויזכה ל'פה קדוש', וממילא 'ככל היוצא מפיו יעשה'.

מן השמים דואגים שלא יצא מפיו דבר שקר

מספרים ששאלו את החפץ חיים זצ"ל (וע"ע בספר המשגיח דקמניץ עמוד 28), בזכות מה זכה שכל מה ש'מברך', או אפילו רק 'אומר', כבר הרי זה מתקיים. אמר להם, 'תאמינו לי, אני מימי לא שיקרתי, שום דבר שקר לא יצא ממני, ואם אני אומר או מברך משהו 'תהיה בריא',

ומן השמים לא ישמעו בקולי והוא לא יהיה 'בריא', נמצא שכאילו 'שיקרתי' ח"ו, ובוזה לא יכשלו אותו!.

מעשה על הגאון ר' אלחנן וסרמן זצ"ל

ואת היסוד הזה שפה קדוש פועל מציאות. ראינו את זה בחוש אצל כל גדולי ישראל. יש בזה הרבה עובדות על גדולי ישראל. על הגאון ר' אלחנן וסרמן זצ"ל סיפרו (הובא בספר אור אלחנן ח"א עמוד קפג) שפעם נכנסו לשישיבה של² (היה זה ב'פורים'), כמה בריונים, (כי בעירו 'ברנוביץ' היו שם כמה חוגים ש'אינם חרדים' בלשון המעטה, והם לא יכלו לסבול שיש כזה 'מגדלור' בעיר, ותמיד היו עושים בעיות והפרעות), והתחילו לעשות פרעות, הופכים את ה'ספרים' ואת ה'סטנדרים' ואת ה'שולחנות', ו'צעקות' ומתקוטטים וכו'. ור' אלחנן וסרמן זצ"ל ישב בחדר שלו, והנה הוא שומע קולות של צעקות מהשישיבה. התפלא, מיד נכנס לשישיבה, והוא רואה שם את כל החבורה של ה'לצים' הללו מתקוטטים ומרביצים. מיד אמר להם: 'החוצה!'. והוא הטיל עליהם אימה, ומיד הוציא את כולם אחד אחד. והיה שם איזה 'בריון' אחד שהתעקש, ולא רצה לצאת, ניגש אליו ר' אלחנן תפס אותו והוציא אותו בכח, גרר אותו. אמר לו אותו אחד, 'הרב, בלי ידיים!', אמר לו ר' אלחנן: 'אתה בלי ידיים!', ואחרי שיצא הוא קיבל 'שיתוק' בשתי ידיו. כי פה קדוש פועל מציאות. אפילו שהוא לא התכוין לקלל אותו, כיון שיצא מפיו, שמעו את זה בשמים וקבעו שיהיה בלי ידיים כפשוטו (וע"ע קובץ שיעורים כתובות סב:).

מעשה 'ברכתו' של הסבא קדישא מהרש"א אלפאנדרי זצ"ל

כאן בירושלים היה את הסבא קדישא מהרש"א אלפאנדרי זצ"ל. צדקותו וגאונותו ידועה, אין לשער ואין לתאר. מספרים שפעם בא אליו להקביל פניו איזה רב מחוץ לארץ שהיה לו צרות ורדיפות בעירו (מכל מיני אנשים). כשנכנס, הרב ראה תלמיד חכם שבא, אמר לו 'ישב בטוב', פירוש, תשב במנוחה, תשב טוב. ואותו רב שמע את זה, מיד ענה בקולי קולות 'אמן!'. כי אם הרב אומר לו 'ישב בטוב' פירושו של דבר שכבר לא יהיה לו בעיות בעיר שלו, לא יהיה לו 'רודפים', ולא יהיה לו 'שונאים'. אלא הוא 'ישב בטוב', בלי הפרעות וכלי רדיפות. כי פה קדוש פועל מציאות.

מעשה על הגאון בעל ה'תורת חסד' מלובלין

שמעתי מגדולי רבני ירושלים מעשה נפלא על הגאון מלובלין בעל ה'תורת חסד', שכן היה מנהגו בסוף יימיו כשהגיע לירושלים, בכל בוקר ב'אשמורת הבוקר' עולה עם התלמיד שלו לגג שעל הבית שלו, והיה חוזר על משניות בעל פה בפני התלמיד שלו, והתלמיד היה עם 'משניות' בידו וצריך לבדוק עם הרב לא מדלג ולא מחסר. אף פעם לא מצאו שדילג אות אחת. אבל היה צריך מישחו שישמור ויבדוק. כך היה בכל בוקר. ובאחת הפעמים זה יצא בדיוק באותו זמן שה'מואזין' התחיל, ואותו ערבי גוי התחיל לנגן וכו', 'זיפתח ה' את פי האתון'.. וה'תורת חסד' חוזר על משניות, ואותו גוי מחזן ומנגן וצועק בקולי קולות, עד שזה ממש הפריע ל'תורת חסד', הוא רוצה לחזור משניות, והוא מאריך ומסלסל וכו', זה הפריע מאד, אמר ה'תורת חסד': 'שקט! שתתוק שם!', ונעשה שקט ודומיה מוחלטת. אחר כך הציץ התלמיד, וראה כולם מתקהלים למטה, התברר שאותו גוי באותו רגע נפל מהגג ומת.. פה קדוש, אמר 'שקט', נעשה שקט לעד ולעולמי עולמים. יהודי שכל כולו היה בקדושה. מימיו לא שח שיחת חולין, מימיו לא שיקר, לא עבר על 'אונאת דברים', לא 'רכילות', לא 'ליצנות' לא 'חנופה' וכו', ממילא ככל היוצא מפיו יעשה. זה 'פה קדוש'. זה אפילו לא בגדר 'תפלה'.

מעשה על אביו של מהרי"ל דיסקין זצ"ל

היה כאן בירושלים הגאון רבי יהושע לייב דיסקין זצ"ל, 'השרף מבריסק', הוא סיפר על אבא שלו, שהיה רב בחו"ל, קראו לו רבי בנימין הצדיק³.

³ ההבדל בין האבא לבין הכן

והוא היה מחמיר גדול, חסיד קדוש אלוקים ממש. הרבה פעמים אם היו שוחטים תרנגולת, ורואים שיש איזה שאלה שם, האמא הייתה שואלת את הבעל רבי בנימין מה הדין של ה'עוף', היה אומר, 'זה בסדר, אבל אני לא אוכל מה'עוף' הזה, תתני רק לילדים', והכן שלו - רבי יהושע לייב - היה מתפלל על זה, 'אני לא מבין את זה, אם זה כשר זה כשר לכולם, ואם זה לא כשר, למה אבא פורש ולא אוכל?'. והוא סיפר, שהיה תמה בזה, עד שפעם אחת הוא ראה והבין מי זה אבא שלו. היה זה כאשר

² מסירות נפש ללימוד התורה

הייתה לו ישיבה גדולה ב'ברנוביץ' שבחוצה לארץ, למדו שם כמה מאות תלמידים בהתמדה עצומה ובמסירות נפש. מתוך דוחק עצום, אין לשער גודל ה'עניות' שהיו בה. ראיתי מכתב מהבן של ר' אלחנן, שהוא כותב ומספר על העניות שיש אצלם, כותב לו: אני רק רוצה לראות מה זה עוף, לא לאכול רק לראות.. כבר שכחנו מה זה 'עוף'. לא יודעים מה זה 'עוף' מרוב גודל העניות שהייתה להם.

והילדים, ואם אדם לא לומד את ההלכות ומשגיח ונזהר, הוא נופל בקלי קלות באיסורים אלה.

בעלי לשון הרע אין להם חלק לעולם הבא

הרמב"ם בהלכות תשובה (פ"ג ה"ו) אומר, שמי שהם מכת בעלי לשון הרע, פירוש, שהפה שלו 'הפקר', והוא לא חושש ללמוד את ההלכות הללו, לא חושש להשגיח ולהיזהר ב'שמירת הפה', חלילה הוא לא מבני העולם הבא! וזה חוץ מכל האיסורים והעונשים עליהם בפרטות.

קירוב הגאולה - שמירת הלשון

וכאן מוסיף ה'חפץ חיים' יסוד גדול: **"גם יבואר בו כמה מעלות גדולות היצאות מענין זה, ושדבר זה מקרב הגאולה"**. כולנו רוצים גאולה. די, כשל כוחנו. רוצים אנו שתגלה מלכותו יתברך עלינו מהרה. מגלה ה'חפץ חיים' זה הסוד וזה היסוד. ה'יצר הרע' חושש מה'גאולה', הוא יודע שהוא יתבטל מן העולם כשתתגלה מלכותו ית"ש, בגלל זה 'לפתח חטאת רובץ'. הוא יושב על ה'פה', מניח בפני האדם 'אתגרים' כדי שיכשל בהם ויעכב את הגאולה. (וע' בהקדמה לספר חפץ חיים).

איסורי 'לשון הרע' ו'רכילות'

ונלמד כמה שורות מדברי ה'חפץ חיים' (חובת השמירה פ"ט), **"בעשרה דברים אלו צריך לזהר כשהוא רוצה לדבר, אולי יש בדיבורו אחד מהם"**, הדבר הראשון, **"לשון הרע"**, זה אבוהן דכולהו, זה ה'אבא' של כל איסורי ה'פה', **"מפני הלאו דלא תלך רכיל"**, 'רכיל' הוא 'רוכל', קונה מזה ומוכר לזה. שומע את ראובן מדבר על שמעון, בא לשמעון אומר לו, 'ראובן אמר עליך שאתה לא פיקח כמו שאתה חושב', שמעון שומע את זה, זה בוער לו כאש בעצמותיו, 'אני לא פיקח, אני טיפש? רק שיבוא ליד...'. ואחר כך כשבא לידי מחזור לו וכו', ויוצא מזה קטטות ומריבות. זה רכילות.

איסור הוצאת שם רע ולשון הרע על קהלות בישראל

ואיסור 'לא תלך רכיל' / **"הוא כולל גם לשון הרע"**, וגדר 'לשון הרע' פירושו, כל דיבור גנות על חבריו שגורם לו צער או נזק. אפילו אם זה 'אמת'. כי אם זה 'שקר' זה יותר גרוע, זה 'מוציא שם רע'. **"יעוד כתוב לא תשא שמוע שוא (שמות כג א), וקרי ביה לא תשיא"**, כמו שדרשו רבותינו (פסחים ק"ח). **"ובפרט הוצאת שם רע, שהוא עוד חמור יותר מסתם לשון הרע. וכל זה אפילו אם הוא מדבר על איש יחידי, וכל שכן כשמדבר דלטוריא על כלל ישראל, שזנו חמור מאד"**. ואוי ואבוי כמה זה שכיח, יש הרבה שמדברים על קהילות מישראל. אלה כך ואלה כך וכו', עושים הכללות

חכם אחד (וע"ע בספר נבי שפתיים עמוד קיד הערה כא), על מה שנשתבש ונשתרש בדור שלנו, שכאשר נכנס מישוה לבית, אומרים לילד או לילדה, 'תגיד שלום לדוד', 'תגיד שלום לדודה'. וכי זה דודו? זה אח אביו, אח אמו? 'לא דודו ולא בן דודו', ואם כן איך אתה אומר לילד 'תגיד שלום לדוד'? תוכל להגיד לו, 'תגיד שלום ליהודי הנכבד הזה', או אם הוא שכן, 'וכן'. אבל מה התיר לומר דבר שקר על אדם שהוא לא 'דוד' שהוא 'דוד'. וזה דבר לדוגמה אפילו אם חושב שיש בזה איסור. והתורה מזהירה 'מדבר שקר תרחק' (שמות כג ז), שלא מצינו בשום מקום אחר לשון 'הרחקה' אלא לגבי 'שקר'.

⁵ לדעת ולהפנים חומר האיסור של דיבורים אסורים

ואני מזכיר 'שפן' דוקא, כי אמרו בעלי המוסר משל על זה. לו יצויר שאדם היה הולך ומתארח אצל חבריו, והיה אומר לו החבר, 'בא תאכל ותסעד אצלי, אני אתן לך סעודת מלכים', וכן היה, יושב אצלו ואכל אצלו, הייתה סעודה דשנה, סעודה טובה מאד. אחרי שגמרו לאכול, אמר לו החבר לחבירו השני, 'אתה יודע, הבשר שאכלת זה בשר שפן, בשר ארנבת', אדם שומע את זה, דבר ראשון 'מקיא' את כל מה שאכל. 'ה' ישמור, שפנים אני אוכל?', ואחר כך כל כולו רותח וזועם כנגד חבריו, הוא לא יוכל להסתכל עליו אף פעם בחיים שלו, כל ימיו שונא אותו, 'איזה נבל אתה, למה אתה מכשיל אותי באיסורים? באתי לאכול אצלך, ונתת לי שפנים וארנבות? איזה בן אדם אתה, מטמטם אותי ומאכיל אותי איסורים?'. אבל אם חבריו יגיד לו, 'יש לי לשון הרע להגיד לך על פלוני...', אומר לו: 'טוב מאד, תגיד...'. ואחרי שמסיים אומר לו, 'תתקן עוד, אני אבוא עוד הפעם לשמוע אותך'. זה לא איכפת לאדם. והרי זה מטמטם יותר, וזה גרוע יותר, כי כל מילה זה 'איסור' ו'לאוי'. זה בגלל חוסר ידיעה של חומר האיסור.

והיה אצלו גם כן את הענין הזה של פה קדוש פועל מציאות, שהיה נזהר עד מאד משקר וחנופה וכל הדברים של ענייני ה'פה', ופעם אחת בשבת נכנס אצלו סוחר גדול מהעיר, בא להתייעץ ולדבר עם הרב על העסקים שלו. אמר לו, 'כבוד הרב, מחיר יש לי עסקים בעיר השניה, ואני צריך לנסוע לשם' וכו', והרב בלחש קוטע אותו, אומר לו, 'לא לנסוע, ללכת', והוא לא שומע ולא מרגיש, ממשיך 'אני נוסע לשם, ואחר כך ברכבת אני אסע' וכו'. וכל פעם שמזכיר לשון 'נסיעה' הרב לוחש לו 'לא נוסעים, הולכים'. אסור לדבר על 'נסיעה' בשבת, 'ממצוא חפצין ודבר דבר' (ישעיה נח יג), ללכת אפשר על ידי 'בורגנין', אבל 'לנסוע' אסור (שו"ע או"ח סי' שז ס"ח). וכך היה. למחרת בבוקר, אותו סוחר רץ לתחנה של העגלה שנוסעת לעיר, מיד כשהגיע אמרו לו 'הרגע היא יצאה מהתחנה, תרוץ לתחנה הבאה אולי תספיק', והוא רץ, ושוב פעם מגיע ויצאה רגע לפניו, ורץ לתחנה השלישית וכו' וכו', עד שיצא מעיר לעיר וכו', כל מה שאמר לרב לשון נסיעה, והרב תיקון ללשון הליכה, כך היה בפועל, שהרי צריך ללכת ברגליו כאשר אמר הרב.

ללמוד ההלכות כראוי

זה לא דבר קל לזכות ל'פה קדוש', בתחילה צריכים יגיעה ממושכת, השתדלות והתאמצות. דבר ראשון לקבל על עצמו ללמוד את ההלכות כראוי. כי המקצוע הזה של 'פה קדוש' הוא ארוך וקשה, ומתחלק להרבה סוגים. אם לא לומדים את ההלכות, לא יודעים ולא מרגישים שנכשלים ועוברים על איסורים⁴. לא מספיק בזה שאדם אומר 'אני רוצה', אלא צריך לשבת וללמוד. ומרגלית טובה שהקב"ה שלח לנו בדור האחרון זה רבינו ה'חפץ חיים' זצ"ל שהאיר עינינו בנושאים הללו, ופתח לנו פתח ללימוד ההלכות הללו, חיבר 'שלחן ערוך' על כל 'הלכות פה' (מה שלא נשמע מזמן הקדמונים), שאדם ידע איך לדבר. אם אדם יהיה רגיל בספרים שלו, הרבה קדושה ותועלת הוא יקנה לעצמו. על ידי זה ירגיל את עצמו עד שיגיע למדרגה של 'פה קדוש'.

איסורי שמירת הפה מצוי לעבור עליהם

לרבינו ה'חפץ חיים' זצ"ל יש חיבור נפלא בשם **"חובת השמירה"**, ועניינו של הספר הזה כתוב ב'עמוד שער' של הספר הזה: **"על שם הכתוב"**, על פי הפסוק, **"מי האיש החפץ חיים וגו', נצור לשונך מרע ושפתך מדבר מרמה, ונאמר שומר פיו ולשונו שומר מצרות נפשו. ויבואר בו חובת השמירה המוטלת על האדם, לשמור תמיד פיו ולשונו מלשון הרע, ומכל שאר דיבורים אסורים, אשר מצוי לעבור עליהם, וגודל שכרו עבור זה"**, על הענין הזה צריך שמירת מתמדת, 'אשר מצוי לעבור עליהם' כדברי ה'חפץ חיים', זה לא דבר נדיר, זה מצוי מאד, זה לא 'פעם ביוכל', אדם שיאכל 'שפן' זה לא שכיח⁵, אבל להיכשל באיסורים הללו, זה בלי סוף, יום יום, שעה שעה, אם אדם לא שומר על הפה שלו, ולא מפקח היטב, הוא יכול ליפול ולהיכשל. כל אחד יש לו את הדיבורים שלו, או בעסקי מסחר, או בביתו עם אשתו

מאחד הכפרים הסמוכים לעירו, הגיע יהודי כפרי, כולו הולך קודרנית, פניו עצובות ושוברות בצער גדול, ושואל 'היכן הוא ביתו של רב העיר? יש לי שאלה לשאול אותך', הפנו אותו לבית של הרב, דפק בדלת, נכנס, שאל את הבן רבי יהושע לייב, 'היכן אבא, רב העיר?', שאל אותו רבי יהושע לייב: 'מה השאלה שיש לך לשאול?', והוא סיפר לו: 'בכפר שלנו פרצה שריפה (ל"א), ונשרף בית הכנסת, ונשרפו כל הספרי תורה שהיו שם, אבל נשאר גויל מאחד מהספרי תורה שנשרפו, ובאנו לשאול איך גונזים וקוברים את זה, מה הם פרטי ההלכה בזה', ותוך כדי הוא הוציא מחיקו את הגויל של הספר תורה השרוף. מספר ר' יהושע לייב, 'ראיתי את הגויל השרוף של הספר תורה, הזדעזעתי', ספר תורה שרוף, 'אותיות פורחות' (פסחים פז ס"ב), אדם רואה את זה הלב נשבר לשברי שברים במרירות. אמר לו רבי יהושע לייב, 'אבא שלי נמצא בחדר השני, אני אדפוק ואכניס אותך אליו', והוא מוסיף: 'דפקתי בדלת, אמרתי, 'אבא יש כאן מישוה שיש לו שאלה לשאול', והוא נכנס, והתחיל לשאול את השאלה, ומיד כאשר הוציא את הגויל של הספר תורה השרוף, להראות לאבא שלי, אבא מיד נפל והתעלף מרוב צער לראות ספר תורה שנשרף, אוי לנו שכלי מפואר שהיה לנו נתבזה בעוונותינו (ע"פ תענית טז), בשעה זו הבנתי מה ביני לבין אבי, וכמה גדול המרחק בינינו!'. יש אדם שם רואה ספר תורה שנשרף, הוא נאנח ומצטער, אבל זה הכל. בזה זה מסתיים. אבל אדם שבאמת איכפת לו כבודו של מלך, רואה תשיש קדושה של הקב"ה שנתחלל ונשרף, זה פוגע בו ואוכל אותו.

⁴ 'מדבר שקר תרחק'

לדוגמה, יש בני אדם שלא יודעים אפילו מה זה גדר של 'שקר'. אם אתה אומר להם: 'זה שקר!', אומרים לך 'מחילה, כך רגילים לדבר'. ראיתי באיזה ספר שמביא בשם

ומדברים על כולם, (אני לא רוצה להאריך בזה, המבין יבין), זה חמור עד למאד.

הדיבור החמור ביותר המתרעם על מידותיו של הקב"ה

עוד מוסיף החפץ חיים, /ויש דיבור רע החמור יותר מן הכל, והוא המתרעם על מדותיו של הקב"ה ח"ו. וכעין שכתוב בפרשת חוקת אצל ארץ אדם יתקצר נפש העם בדרך, וידבר העם באלהים ובמשה וגו' אין לחם ואין מים וגו' (במדבר כא ה), /ועבור זה נשלחו עליהם הנחשים השרפים. והוא כעין מה שכתוב בסוף מלאכי יחזקן עלי דבריכם אמר ה' וגו' אמרת שוא עבור אלהים וגו' (מלאכי ג יג-יד). /ועל כן ישמור האדם את עצמו מזה העון מאוד, כי הדיבור מסבב יסורים רבים". מי שמתרעם על מידותיו של הקב"ה, חלילה זה גורם לו לסבול יסורים רבים (וראה עוד מגיד דבריו ליעקב חלק לו פרשת חוקת תשע"ט, עמוד לב). וכבר די לנו במה שיש.. לא צריך עוד.

איסור 'שקר'

כל זה מענין איסורי 'לשון הרע' ואיסורי 'רכילות'. הדבר השלישי, /ש"שקר, כמו דכתיב מדבר שקר תרחק (שמות כג ז). /ובפרט בענין ממו, שהמכחש במה שיש בידו מן חבירו, עובר על לא תכחש איש בעמיתו הכתוב בפרשת קדושים (ויקרא יט יא). /וכל שכן מי שמעיד עדות שקר בבית דין, שעובר על ולא תענה ברעך עד שקר" (שמות כ יג). וכמה יכול האדם להפסיד על ידי ענייני שקר ושבוועות. כמה הפסד יכול לבוא לו על ידי זה. מצוי הרבה שמזכירים שם שמים לבטלה, 'בשם ה' כן נכח', 'בה' אלהים כן נכח', על כל מיני 'הבל הבלים', והגמרא (נדרים ז:) אומרת, כל מקום שמצוי שם שמים לבטלה - עניות מצויה שם. שאדם יתגלגל להיזהר שלא להזכיר שם שמים לבטלה. מי שיודע יודע כמה רבותינו הפוסקים החמירו בענייני 'ספק ברכות להקל', אפילו אם יש כמה וכמה ספיקות לא מתירים לברך, בגלל חומר 'לא תשא'. צריך להשגיח בזה עד למאד.

איסור 'חנופה'

עוד לאו שיש ב'שמירת הפה', הדבר הרביעי, /"חנופה", ומה זה גדר 'חנופה' (גם בזה יש הרבה טועים ומגיעים לידי מכשול וטעות על ידי זה). /"שמיפה לו עוולותיו בפניו", אדם שרואה את חבירו שעושה מעשים שלא כהוגן, אומר לו 'לא נורא, זה בסדר..', 'נהגו להקל', 'יש גרועים ממך', 'זה בסדר, זה יכול לבוא בקהל', וכיוצא בזה, 'אומר לרשע צדיק אתה' (משלי כד כד), זה גדר 'חנופה' האסורה, /"כמו דכתיב ולא תחניפו וגו' (במדבר לה לג), /שהוא לדעת הרבה ראשונים לאו גמור".

איסור חנופה אף בין אדם לעצמו

וכאן צריכים להוסיף דברי הגאון רבי צדוק הכהן מלובלין זצ"ל (צדקת הצדיק אות רסד): יש בני אדם שיגידו, 'וכי יש לי עסק עם רשעים? אני אף לא פוגש רשע, ולא מדבר עם רשע, ולא משבח רשע. אף פעם לא אמרתי לשום רשע שהוא צדיק, מה האזהרה הזו תיזהר מחנופה, אני לא חנפן!'. אומר ר' צדוק יסוד גדול, גדר החנופה, 'אומר לרשע צדיק אתה', זה לא צריך להיות בשני בני אדם, שראובן עושה עבירה ושמעון מייפה עוולותיו בפניו, אלא זה יכול להיות באדם עצמו, שהוא עושה משהו לא בסדר, ואומר על עצמו 'זה בסדר גמור, לא עשיתי שום דבר רע', זה בכלל 'אומר לרשע צדיק אתה'. זה גדר 'חנופה'. ועל זה צריך להשגיח ולהיזהר.

איסור 'ליצנות'

עוד דבר שהוא מחטאי ה'דיבור', זה ה'ליצנות', זה הדבר החמישי, /"ליצנות, כמו דכתיב ועתה אל תתלוצצו וגו' (ישעיה כב כח), /ויסודו ממה דכתיב ודברת בם (דברים ו ז), /ואמרו חז"ל ודברת בם, ולא בדברים בטלים (יומא יט:), וליצנות והוללות בודאי לא נפקא מכלל זה. ובענין ליצנות כללו חז"ל (סנהדרין סג:), /ואמרו: כל ליצנותא אסירא, בר מליצנותא דעבודה זרה דשריא. וכל שכן הקריאה בספרי פלסתר, בודאי מקלקלת ומטמאה ויבורו וגם נפשו, והוא בכלל הקורא בספרים החצונים שהחמירו החכמים מאוד בדבר, כדאיתא בסנהדרין" (צ). ורבינו הרמח"ל ז"ל במסילת ישירים (פרק ה) האריך למאד בחומר וקלקול הליצנות. [והוא בקונטרס מגיד דבריו ליעקב חלק לה (פרשת קורח תשע"ט, יח והלאה). ע"ש].

איסור 'אונאת דברים'

עוד חטא מחטאי ה'דיבור', זה 'אונאת דברים', זה הדבר השישי, /"אונאת דברים, כמה דכתיב ולא תוננו איש את עמיתו (ויקרא כה ז). והיינו שלא יקניט את חבירו". וכמה זה שכיח וקל לעבור על זה, 'מילה' אחת, 'תנועה' אחת, 'דיבור' אחד 'דק מן הדק', והשני כבר נתעצב ונצטער, שזה הוא גדר 'אונאת דברים'. וזה שכיח במקומות עבודה.

זהירות באונאת אשתו ובני ביתו

ואותו דבר גם בבית, 'לא תוננו איש את עמיתו', /"ויזהר בזה אפילו לאשתו, כמו שאמרו חז"ל". הגמרא אומרת (בבא מציעא נט). שמתוך שדמעתה מצויה, פורענותה מצויה לבוא על ידי אונאתה (רש"י שם). שלא יחשוב האדם שאם הוא קידש אותה וקנה אותה, זה כמו שיש לו שאר חפצים בביתו. האשה עוד איזה חפץ שגם עליו יש לו 'קנין'. וממילא 'הותרה הרצועה', מותר לצעוק לבנות לקלל להכות וכו'. יש מי שיעמוד ויפרע ח"ו.

'אוקירו לנשייכו כי היכי דתתעתרו'

אדרבא, רבא, מגדולי חכמי התלמוד, שהכיר את אנשי 'מחזוא' (אני לא רוצה לחזור על מה שכתוב בגמרא בראש השנה זי.), והוא אמר להם: 'אוקירו לנשייכו כי היכי דתתעתרו' (בבא מציעא נט סע"א), אתם רוצים לזכות לעשירות? תכבדו את נשותיכם. ובאמת זה כך, זכו הם לעשירות עצומה. בגמרא מבואר בכמה מקומות איזה עשירות הייתה ב'מחזוא'. עד כדי כך שהגמרא מספרת בסוף מסכת בבא קמא (ק"ט). מספרת על אחד מחכמי התלמוד, רבינא, שהלך להיות גבאי של צדקה, הגיע לעיר הזו וביקש צדקה, וכל אחת מהנשים שם הוציאה 'מחרוזת' של זהב או 'שרשרת' של זהב ונתנה לו, והוא קיבל, שאל אותו רבה תוספאה, 'איך אתה מקבל מהם את זה, הרי יש לנו הלכה שאסור לקבל מנשים רק דבר מועט, אבל לא דבר מרובה, והשרשראות הללו זה שווה סכום גדול', אמר לו רבינא, 'במחזוא זה צדקה מועטת, אני מכיר את העשירות שלהם', עד כדי כך. כי כיבדו נשותיהם. [א"ה: וראה עוד דברי רבינו שליט"א בספר כנסת יעקב (עמוד רכו והלאה). ע"ש].

זהירות ב'אונאה' אצל העובדים שלו וכיוצא בזה

מוסיף החפץ חיים, /"וכל שכן למשרתת, ובפרט אם היא אלמנה או יתומה, שהוא עון פלילי מאוד", צריכים להיזהר בדברים האלה למאד. לייחס לשני את החשיבות. וזה מצוי אצל 'בעל בית' שיש אצלו שכירים, והוא חושב שהם 'הפקר' גמור, שהוא קנה אותם ל'עבדים כנעניים', אם לא עשו משהו כדת כדן, איזה 'גערות' ו'צעקות' ו'בזיונות' ו'קללות' צועק עליהם. אמנם הוא שכיר ופועל שלך, אבל אין זה אומר שדמו הותר, שדמו הפקר ומותר לצעוק לבנות להקניט לקלל, חלילה.

'כי באפם הרגו איש'

אמרו בשם הגאון ר' ישראל סאלנט זצ"ל, שהיה אומר, שבשביל לפגוע בשני, לא צריך אפילו איזה פעולה, אפשר בתנועה קלה, והביא דוגמא, שואלים את ראובן, 'מה אתה אומר על שמעון, האם כדאי לעשו איתו שותפות, האם הוא אדם נאמן', וראובן לא עונה, הוא רק מעקם את ה'אף' שלו וגמרנו. כך הוא פירש את הפסוק, 'כי באפם הרגו איש' (בראשית מט ו), לא דיבר כלום, לא אמר מילה, רק בתנועה הזו של ה'אף' כבר קבר והרג את השני.

איסור 'הלבנת פנים'

עוד ענין מחטאי ה'דיבור' זה 'הלבנת פנים', הדבר השביעי, /"הלבנת פנים, אפילו בשעת תוכחה, כמו דכתיב הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא" (ויקרא יט ז). ויש בזה כמה סוגים. יש אחד שהוא 'מומחה' ב'הלבנת פנים', שהרי אם אחד אומר לשני מילה בציבור, הוא יכול להחזיר לו, לכן הוא מתנהג ב'ערמה', הוא אומר איזה 'מילה' שצריכים לחשוב להבין מה שהוא אמר, לוקח שתיים שלוש שניות עד שכולם מבינים וכולם צוחקים, ואחרי השניות הללו כבר 'מאחר' להחזיר, 'עבר זמנו בטל קרבנו'. זה 'הלבנת פנים' ב'הידור'. גם בזה יש 'הידורים', ויש שעושים את זה עם עוד

'חסידויות'.. וזה שהחריב את ביתנו ושרף את היכלנו, כמו שידוע כל המעשה של 'קמצא ובר קמצא' (גיטין נה:).

איסור ה'גאווה'

עוד חטא מחטאי ה'דיבור', זה ה'גאווה', /'דברי גאווה, כמו דכתיב השמר לך פן תשכח את ה' אלהיך (דברים ח יא), /שהיא אזהרה לגסי הרוח כדאייתא בסוטה (ה). /וגאווה אפילו בלב אסור, כמו דכתיב תועבת ה' כל גבה לב' (משלי טז ה). וזה עוון שקל לעבור עליו. אדם שיש לו קצת גאווה בלבד, כבר בשמים הוא נקרא 'מתועב'. 'אין אני והוא יכולים לדור במחיצה אחת' (סוטה ה).

לעבור על איסור פעולה לא צריך לעשות איזה 'פעולה'

הגאון ר' פנחס מקוריץ זצ"ל היה אומר (אמרי פינחס השלם שער הענוה אות ג עמוד שסב), ב'גאווה' לא צריך 'פעולות' בשביל לעבור על האיסור, יכול לשכב במיטה, ואומר, 'מי כמוני, ואין כמוני, כולם בטלים ומבוטלים, כולם אפס, אף אחד לא מגיע לקרוסליי', וכבר עובר על איסור.

ויגבה לבו בדרכי ה'

אבל יש את מידת 'גאווה' נחוצה, כמו שנאמר בדברי הימים 'ויגבה לבו בדרכי ה' (דברי הימים ב יז ו), שהאדם צריך להחליץ חושים וללכת 'ולצפצף' על כולם. 'ולא יתבייש מפני בני אדם המלעיגים עליו בעבודת השי"ת' (הרמ"א בהגה ס"א ס"א). כי צריך להעמיד הדת על תלה.

'משנאיך ה' אשנא'

דוד המלך ע"ה אומר 'הלא משנאיך ה' אשנא ובתקומיך אתקוטט, תכלית שנאה שנאתים, לאויבים היו לי' (תהלים קלט כא-כב), כי הם משנאי ה', ואתם יש מצוה להתקוטט (ע' ביאור הלכה ר"ס א ד"ה ולא יתבייש). אם אדם היה רואה איך שמישהו קם על אביו ומכה אותו, נותן לו שתי סטירות לחי ומרביץ לו מכות רצח, האם היה עומד כך ומסתכל? אומר 'אבא אני אעזור לך, אני אגיד תהלים לרפואתך'? בוודאי שלא. אלא הוא היה כולו מתחמם, היה נכנס שנאה בלבו כנגד אותו אחד שמכה את אביו, והוא לא היה מסוגל לשתוק, הדם שלו מבעבע. כך אם רואה האדם כאלה שמכעיסים ומכים ומצערם את אבינו שבשמים, הוא לא אומר 'מה אני יכול לעשות, מן השמים ירחמו, אני אקרא תהלים וה' יעזור', אלא 'ובתקומיך אתקוטט, תכלית שנאה שנאתים, לאויבים היו לי'. וזה מה שמצינו אצל פינחס, הקנאה שלו נבעה מכיון שהוא ראה את כבוד ה' מחולל, הוא לא יכל לסבול ולשתוק, עמד וקינא קנאת ה' צבאות. ורבינו הרמח"ל ז"ל האריך בנפלאות בענין קנאת ה' כמבואר היטב בספר מסילת ישרים (פרק יט), ומצוה ללמוד את דברי קדשו ז"ל.

זכות אביו של יחזקאל הנביא הייתה על שהתבזה על דברי תורה

מי שבאמת לבו 'חיי' וכואב לו על צער השכינה ועל צער התורה, הוא לא מסתפק ואומר 'וכי מה אפשר לעשות?'. כי הרבה אפשר לעשות. משתדלים בכל המאמצים. אפילו יסבול ויכזב ויצערו אותו. הוא מפקיר את עצמו לכבוד השי"ת. אמרו חז"ל יחזקאל בן בוזי הכהן, למה זכה אביו בבן כזה, יחזקאל הנביא, ושראה מעשה מרכבה, כיון שביזה עצמו לכבוד השי"ת [עיין קובץ מאמרים ואגרות (דף ק"ז ובהערה שם), ובספר דברי יואל (פרשת כי תצא דף קפ"ב ע"א), ע"ש]. כשהיה צריך לעמוד ולמחות, עמד ומחה בכל תוקף, עמד וצעק, עמד בפרץ. הגם שגער בו הרביצו ונזפו בו, הכל מכלל, כל, לא היה איכפת לו, כי צריך למחות כנגד כבוד ה' יתברך.

על הגאון רבי עמרם בלוי זצ"ל

כאן בירושלים היה מעשה נפלא בדור שלנו על אחד מגדולי הצדיקים רבי עמרם בלוי זצ"ל, עבר בשבת אחר הצהריים ליד קולנוע 'אדיסון'

(היום ב"ה התבטל, אני זוכר עוד את ההפגנות שהיו בזמנו, 'ברוך שעקר עבודה זרה מארצנו'), וראה עומדים ומוכרים כרטיסים לאותו בית קולנוע מתועב, (הם כבר זריזים להוציא את השבת, או יותר נכון השבת לא נכנסת אצליהם כלל), הלך גם הוא ועמד בתור של ה'קופה' שמוכרים כרטיסים, עד שהגיע התור שלו, והוא הכניס את הראש שלו לתוך הקופה, ואמר להם, 'אני לא יוצא מכאן, אני עומד כאן, וכך אני מונע את מכירת הכרטיסים! עד צאת השבת אני אעמוד כאן!'. וכך סגר את הקופה עם הראש שלו. והמוכרים שהיו בפנים בער להם כאש, הרי הם רוצים למכור כרטיסים. התחילו להכותו, זה מושך בזקנו, זה בפאותיו, וזה יורק, וזה סותר, והוא לא מגיב, רק מחייך, אומר להם: 'תעשו מה שתעשו, אני לא אתן שכבוד שבת יהיה מחולל! תרביצו ותמרטו את שערות זקני ופאותיי, אני לא יוצא', והכל בשמחה ובחיוך. עד שהבינו עם מי יש להם עסק, 'צור חלמיש', אמרו לו, 'מחילה כבוד הרב, אנחנו איתך לא יכולים, אנחנו נסגור את הקופה עד מוצאי שבת', וכך היה. זה היה רבי עמרם בלוי זצ"ל, בלי צעקות וכלי יגיעות, שותק על כל מה שהכו אותו, עם חיוך על השפתיים. זה קנאה אמיתית. זה יגבה לבו בדרכי ה'. וזו מידה כשרה וראויה, כך צריך להיות.

על כבודו יתברך אי אפשר לשבת בשתיקה

בשלך אתה ראשי ליותר ולשתוק. אבל לא על כבודו יתברך. הרי אם אדם יראה ששודדים אותו, וכל ממונו מתבזבז, הוא לא יגיד 'מה אפשר לעשות', אלא הוא יתפוך שמים וארץ להציל את ממונו. כי זה איכפת לו, זה שלו. אותו דבר כל מי שלא מרגיש שהוא 'יתום' אלא יודע שיש לו 'אב רחמן' בשמים שאוהב אותו וחפץ בטובתו, ממילא לבו חי להחזיר טובה לאביו שבשמים.

איסור 'מחלוקת'

עוד איסור מחטאי ה'דיבור', זה ה'מחלוקת', זה הדבר התשיעי, /'דברי מחלוקת, ממה שנאמר ולא יהיה קורח וכעדו וכו', וכדאייתא (בסנהדרין קי). /שהוא אזהרה שלא להחזיק במחלוקת". בפרשת פינחס קראנו בתורה 'ובני קורח לא מתו' (במדבר כו יא). הדרשנים (הובא בספר אגרא דכלה פרשת פינחס דר"ז ע"ב בשם אדמו"ר רמ"מ מרמינוב זצ"ל) אומרים שהכוונה היא שבכל דור ודור קיימים בעלי המחלוקת, יש להם 'אריכות ימים'. 'בני קורח לא מתו'. בכל דור ודור, יש את בעלי המחלוקת הפלגנים ומחרחרי ריב ומדון, וכמה צריך האדם להיזהר שלא יהיה לו חלק ונחלה בדברים האלה.

כל האיסורים כלולים באיסור 'מחלוקת'

ובאיסור הזה של 'מחלוקת', /'כלול בו כל האיסורים הנ"ל', כל מה שהזכרנו, דהיינו לשון הרע ורכילות ואונאה והלבנת פנים וכו', /'שאו נעשה אצלו הכל כהיתר', כך זה, מטבע ה'מחלוקת' הוא נצרך לדבר דברי שקר, דברי גאווה, חנופה וכו'.

'איסור הכעס'

והאיסור האחרון שמגיע על ידי ה'פה', זה ה'כעס'. /'דברי כעס, יזהר מאוד גם מזה, שהוא עון חמור מאד, כמו שאמרו חז"ל. וגם מזה מצוי לבוא לידי מחלוקת, ועלול לעבור כמה לאוין על ידי זה. שמתוך כעסו נעשים כל המעקשים לפניו למישור".

כל הכוונס כל מיני גהינם שולטים בו'

מוסיף ה'חפץ חיים', /'וזהו שאמרו כל הכוונס כל מיני גיהנום שולטין בו', כך אומרת הגמרא (נדרים כב.), וזה לכאורה לא מובן, הרי 'גיהנום' יש רק אחד, אמנם יש שבעה מדורים בגיהנום (סוטה י סע"ב), אבל 'גיהנום' הוא אחד. מה זה 'כל מיני גיהנום'. אלא הביאור בזה, /'שעל כל לא תעשה יש עונש מיוחד', כך מבואר בזהר הקדוש (ח"ג דט"ז ע"ב ברעיא מהימנא), שלכל עוון יש את העונש הפרטי שלו, ואת הגיהנום המיוחד שלו. והכוונס, 'כל מיני גהינם שולטים בו', כי כשהוא כועס הוא מצוי לעבור הרבה איסורים, יכול לבוא לידי 'הכאה' ש'לאו' אחד, ולדברי גאווה שזה 'לאו' שני,

הדרשנים אומרים בדרך צחות (הובא בספר מדר דר ח"א עמוד קכה), שאם היה רק מדור אחד בגיהנום, גם אם היה חמור והגרוע ביותר, היה 'מתרגל'

⁶ סיבת הדבר שיש כמה מדורים בגיהנום

ולדברי מחלוקת שזה 'לאו' שלישי וכו', ולכל אחד ואחד יש את הגהינם הפרטי שלו, לכן 'כל מיני גהינם שולטים בו'.

חומר איסור ה'כעס' וחובת התשובה

וצריך להיזהר בזה עד למאד. הרמב"ם (פ"ז מהל' תשובה ה"ג) אומר שמענייני כעס צריכים לשוב בתשובה ביותר, כי האדם שקוע בהם וקשה לפרוש מהן. מי שיראה לשון הזהר הקדוש (סוף פרשת תצוה דקפ"ב ע"ב) כמה מחמיר בענין הזה של ה'כעס', שטורף נפשו בכפו, ומסלק את נשמתו ממנו, והרי הוא כאילו עובד עבודה זרה, דברים נוראים, תסמנה שערות ראש מחומר הענין.

למעט בוויכוחים

מוסיף ה'חפץ חיים', /"ועל כן נכון לאיש נכון להיזהר מויכוחים, וימעט בזה מאוד כל זמן שאין לו הכרח גדול, כי על ידי ויכוחים עלול מאוד לבוא לידי הקפדה וכעס". זה העצה להמנע מלבוא לידי 'כעס'.

זהירות מכל שיחה בטלה

ומסיים ה'חפץ חיים', /"והנפש היפה תזהר גם משיחה בטילה, כי גם זה מכלה חלק רב מחיי האדם ומוציא זמנו לבטלה. ועוד כתיב כי ברוב דברים לא יחדל פשע (משלי י ט). /עיקרו של דבר לקמץ בדיבורו כל מה שיכול, כדוגמת הטלגרמה", שהוא כותב בקיצור ובצמצום, ב'ראשי תיבות', /"כי על כל תיבה צריך ליתן דין וחשבון, כמו שאמרו חז"ל שאפילו שיחה קלה מגידין לו לאדם בשעת הדין (חגיגה ה:). /ואם הוא מוכרח לדבר, יתבונן אם הוא מעשרה דברים", שהזכרנו, שלא ייכשל ח"ו.

פה קדוש

הפה צריך שיהיה 'פה קדוש'. המקובלים אמרו דבר גדול, והרב חיד"א זצ"ל מביא את זה (ע' עבודת הקודש ציפורן שמיר סי' יא אות קסה, יוסף תהלות מזמור קמ, מראית העין פסחים ג., פה אחד סוף הגש"פ), 'פה' בגימטריא 'אלהים' (וע"ע פרי עץ חיים שער חזרת העמידה פרק ז). 'שפה', בגימטריא 'שכינה'. 'לשון' בגימטריא 'שכינה'. ללמדך כמה ה'פה' צריך להיות בקדושה ובטהרה. ולכן צריכים להתחזק בזה, /"כלל הדברים, צריך להיות שומר מעולה בכרם ה', ואשרי חלקו בזה ובכא". וה' יעזרנו על דבר כבוד שמו, ברוך ה' לעולם ואמן